

*Растрюгіна Алла Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувача кафедри вокально-хорових
дисциплін і методики музичного виховання
КДПУ імені Володимира Винниченка*

*Яненко Оксана Андріївна,
здобувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
викладач кафедри вокально-хорових
дисциплін і методики музичного виховання
КДПУ імені Володимира Винниченка*

Постановка проблеми. Підготовка мобільних, конкурентоспроможних фахівців, що здатні до професійного зростання в умовах швидко змінюваних потреб суспільства є одним із найбільш пріоритетних завдань, що стоять сьогодні перед вищою педагогічною освітою. Професійна мобільність є невід'ємною складовою професіоналізму майбутнього фахівця, визначає механізм адаптації особистості й забезпечує узгодженість окремих ланок професійного розвитку, уміння пристосуватись до сучасних умов праці.

Серед науковців наразі все ще не існує єдності щодо трактування сутності й змісту феномену мобільності. Здебільшого мобільність в широкому розумінні розглядається як рухливість, здатність до швидкої зміни стану, статусу, вміння швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності.

Досліджуючи процес формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта ми розглядаємо зазначений феномен як інтегративне професійно-особистісне утворення, що характеризується усвідомленою потребою до самоактуалізації в музично-педагогічній діяльності (ціннісно-орієнтаційний компонент), сформованістю фахових компетенцій та відповідних вольових якостей (когнітивно-вольовий компонент), сформованістю практичних навичок і умінь стосовно розв'язання музично-творчих завдань (діяльнісно-творчий компонент), яка є основою гнучкої орієнтації, творчості, свободи самовираження і діяльнісного реагування майбутнього педагога-музиканта в динамічних, наближених до професійних (квазіпрофесійних) умовах у відповідності до власної музично-педагогічної компетентності. Відтак, успішне формування професійної мобільності потребує створення в освітньому просторі ВНЗ таких педагогічних умов, які б забезпечували сформованість всіх складових зазначеної професійно-особистісної якості, що, на наш погляд, потребує, перш за все, відповідного педагогічного супроводу цього процесу з боку професорсько-викладацького складу навчального закладу: керівників підрозділів, заступників деканів з навчальної та виховної роботи, викладачів, кураторів та інших працівників.

Аналіз літератури з проблеми дослідження. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі мають місце різні підходи щодо тлумачення категорії «педагогічний супровід», а саме: пролонгована допомога й захист педагогом свого вихованця в процесі його особистісного становлення (Н.Михайлова, Т.Свирська та ін.), інтегративна технологія, що передбачає створення умов для навчання самостійному плануванню власної життєвої стратегії (В.Бондарів, І.Липський), створення умов щодо усвідомлення молоддю людиною альтернативи вільного вибору (О.Газман), спільний пошук прихованих ресурсів особистості в опорі на його власні можливості (А.Макаренко, А.Тубельський) та ін.

Найбільш близькою до нашого розуміння зазначеної категорії є позиція О.Воскресенко та С.Сергєєва [1, с.137-144], які характеризують педагогічний супровід як систему взаємодії суб'єктів освітньої діяльності, спрямовану на створення умов для успішної діяльності студентів в майбутній професії. В контексті нашого дослідження – це створення умов щодо формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта, ефективність впровадження яких в навчальний процес великою мірою залежить від спроможності педагога ВНЗ забезпечити ефективність цього процесу в професійній підготовці майбутніх фахівців.

Мета. Визначення можливостей організаційно-методичного забезпечення, що необхідне для успішного педагогічного супроводу викладачами ВНЗ процесу формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, успішність педагогічного супроводу у формуванні професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта, на нашу думку, визначається готовністю викладачів ВНЗ до його здійснення. В педагогічній науковій літературі дослідженню поняття готовності присвячена велика кількість робіт які пов'язані з загальним завданням цілісного професійного розвитку особистості. Так, В.Сластьонін під готовністю розуміє інтегративну якість особистості, яка, наряду з позитивною мотивацією до певної діяльності, наявністю необхідних для такої діяльності здібностей, має стійкі професійно значущі особистісні властивості й якості, а також відповідну теоретичну й практичну підготовку як основу професіоналізму [2]. К.Платонов в розробленій ним концепції динамічної структури особистості виокремлює не тільки психологічну й педагогічну готовність, а й професійну [3].

В сучасній педагогіці професійної освіти для визначення професійної готовності фахівця введено поняття професійної компетентності, що виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності й характеризує його професіоналізм (О. Горбенко, В. Кашницький, О.Олексюк, Л. Петровська, В.Сластьонін та ін.).

Однією з таких якостей, що підтверджує професіоналізм фахівця й, зокрема, майбутнього педагога-музиканта, є професійна мобільність, яка виявляється у: здатності успішно переключатися з одного виду музично-педагогічної діяльності на інший або змінювати види діяльності у сфері музичної педагогіки; швидко перебудовуватись в залежності від ситуації; володінні високим рівнем фахових та психолого-педагогічних компетенцій, досвідом їх удосконалення та самостійного набуття; готовності до саморозвитку й самовираження в музично-педагогічній діяльності. Саме тому професійна мобільність майбутнього педагога-музиканта є фундаментом ефективності його реагування на різні проблемні ситуації, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності. Вона виступає певним особистісним ресурсом готовності до можливих професійних змін, сприяє розвитку творчого ставлення до майбутньої професії, до самоствердження в музично-педагогічній діяльності, до ефективного вирішення професійних і життєвих проблем з багатоаспектними факторами вибору.

Як було зазначено вище, структурними компонентами професійної мобільності ми визначаємо: ціннісно-орієнтаційний компонент, який являє собою ієрархічно взаємопов'язану сукупність потреб, мотивів, цілей особистості, що спонукає, спрямовує й регулює її діяльність для досягнення позитивних результатів у формуванні зазначеної якості; когнітивно-вольовий компонент, змістом якого є професійна підготовленість, що зумовлює виконання професійних

функцій майбутнім педагогом-музикантом й до складу якого входять знання про музичне мистецтво як мистецтво й предмет навчання, а також вольові якості – рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність у різних видах музично-виконавської діяльності; діяльнісно-творчий компонент в структурі професійної мобільності займає особливо важливе місце й знаходить вияв у різноманітних формах професійно орієнтованої діяльності та поведінки майбутніх педагогів-музикантів: у творчому самовираженні й виконавській самоактуалізації, творчому підході до оволодіння професійними навичками та уміннями як в процесі вивчення дисциплін фахового блоку, так і під час педагогічної практики. Сформованість досліджуваної якості передбачає не тільки теоретичну й фахову обізнаність фахівця, а й практично орієнтовані на потребу сьогодення уміння мобільно планувати, прогнозувати, організовувати, здійснювати й аналізувати власну музично-творчу діяльність.

Спираючись на позицію К. Платонова щодо невідмінного відтворення в структурі будь-якої особистісної якості компонентного складу загальної структури особистості [3, с.37-40], ми вважаємо, що готовність викладача ВНЗ до педагогічного супроводу в процесі формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта має визначатися, перш за все, сформованістю зазначених вище компонентів досліджуваної нами якості у його власній структурі особистості.

В такому разі мотиваційно-ціннісна сфера викладача міститиме наявну внутрішню й зовнішню мотивацію щодо педагогічної діяльності з формування професійної мобільності майбутнього фахівця; позитивні емоції, пов'язані з її реалізацією; ціннісне відношення до студента як суб'єкта освітнього процесу; установку на цілеспрямоване здійснення педагогічного супроводу і підтримки вихованця в процесі формування зазначеної якості.

Зрозуміло, що викладач ВНЗ має володіти всією сукупністю професійних компетенцій, необхідних для реалізації педагогічного супроводу: загальнокультурних, психолого-педагогічних, предметних, фахових. Разом з тим, особливе місце в когнітивній складовій готовності викладача ВНЗ до педагогічного супроводу в процесі формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта займає: система знань про закономірності розвитку особистості, законів вікового анатомо-фізіологічного й психічного розвитку в юнацькому віці як взагалі, так і особливостей постановки й розвитку голосового апарату та його охорони, специфіки розвитку диригентського апарату, особливостей становлення і розвитку емоційного й технічного у виконавській діяльності майбутнього фахівця; система знань про закономірності становлення і розвитку суб'єктності та творчої активності студента, факторах, що зумовлюють ефективність формування професійної мобільності як особистісної якості; знання теоретичних й технологічних основ здійснення педагогічного супроводу й підтримки в ситуації вибору, а також створення із студентського колективу команди однодумців як середовища для ефективного формування розглянутої якості.

Не менш важливе місце в структурі готовності викладача ВНЗ до педагогічного супроводу процесу формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта займає діяльнісно-практична складова. Як стверджують Є.Климов, В.Мясішев, Н. Талізїна, для формування готовності до професійної діяльності (а отже й для педагогічного супроводу формування професійної мобільності майбутнього фахівця) необхідні не тільки професійні знання, а й уміння, які дозволяють організовувати, планувати, здійснювати й аналізувати даний процес; володіння технологією педагогічного супроводу й підтримки студентів, навички стимулювання їхньої музично-творчої діяльності.

З метою здійснення ефективного педагогічного супроводу протягом експериментальної роботи з формування професійної мобільності у студентів мистецького факультету нами було організовано методичний семінар для професорсько-викладацького складу кафедр музичного відділення, завданням якого стало формування мотивації викладачів ВНЗ до здійснення педагогічного супроводу й підтримки студентів, здійснення збагачення, систематизації та інтеграції знань теоретичних й технологічних аспектів педагогічного супроводу, практична реалізація на предметах фахового блоку педагогічного супроводу у формуванні досліджуваної якості. Робота організовувалась на принципах розвитку, системності й комплексності, єдності теорії й практики, централізації на особистості, суб'єктності, самоаналізу.

Змістова частина роботи включала ознайомлення професорсько-викладацького складу музичного відділення з системою формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта: програмою спецкурсу «Формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта», педагогічними умовами та організаційно-педагогічною технологією формування досліджуваної якості, а також застосування елементів зазначеної технології як в процесі вивчення дисциплін фахового блоку та предметів наукового («Основи наукових досліджень»), «Науково-методологічні основи музично-педагогічної діяльності», проф. А. Растрігіна) й творчого («Основи сценічної майстерності» проф. Р.Валькевич; «Режисура видовищних заходів» ст. викладач Л.Гайдай) спрямування, так і в період проходження студентами педагогічної практики (доц. О.Горожанкіна), а також в роботі школи кураторів та проведенні тренінгу «Творча майстерня».

Операційно-діяльнісний блок роботи з викладачами передбачав введення в лекційні, семінарські, практичні, індивідуальні заняття та педагогічну практику інноваційних методик, прийомів, технік, зокрема: методу творчих проєктів, кейс-методу, рольових ігор, психогімнастики, індивідуальних вправ для постановки голосового та диригентського апарату, розвитку музично-технічних навичок на предметах виконавського циклу, творчої візуалізації, музикотерапії тощо, що дозволило більш широко представити можливості формування професійної мобільності.

Методичний семінар працював протягом всього періоду експерименту з формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта. В цей період ми дотримувались умов, що, на наш погляд, були необхідними і достатніми для його продуктивності. Перш за все, ми взяли на себе обов'язок координувати зусилля викладачів, заступників деканів, кураторів, методистів кафедр у здійсненні педагогічного супроводу.

Нами проводився моніторинг результативності засвоєння студентами теоретичних знань та практичних навичок щодо формування професійної мобільності та готовності викладачів до педагогічного супроводу згаданого процесу. В разі необхідності здійснювалась психологічна підтримка викладачів у організації та проведенні педагогічного супроводу.

Для методичного забезпечення процесу формування професійної мобільності майбутніх фахівців-музикантів, було розроблено методичні рекомендації, які викладачі використовували для проведення занять на дисциплінах фахового блоку, а на методичному семінарі вони мали можливість обмінятися досвідом роботи по організації педагогічного супроводу.

Висновки. Результатом проведеної нами організаційно-методичної роботи з забезпечення педагогічного супроводу процесу формування професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів став досить високий рівень готовності професорсько-викладацького складу кафедр музичного відділення до здійснення зазначеного процесу.

Моніторинг роботи педагогів – учасників експерименту показав, що по закінченню формувальної частини нашого дослідження, значно підвищився рівень сформованості їхньої мотиваційно-ціннісної сфери: практично всі викладачі та працівники мистецького факультету мали стійку внутрішню мотивацію щодо спрямованої певним чином в процесі експериментальної роботи педагогічної діяльності й отримували позитивні емоції, пов'язані з її реалізацією; набули

чітко виражене відношення до студента як суб'єкта освітнього процесу та стійку установку на цілеспрямоване здійснення педагогічного супроводу.

В процесі здійснення педагогічного супроводу процесу формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта викладачі мистецького факультету виявили глибокі знання щодо закономірностей особистісного розвитку в юнацькому віці та специфічних фізичних й фізіологічних особливостей, необхідних для професії музиканта; факторах, що зумовлюють формування професійної мобільності як професійно-особистісної якості, а також знання теоретичних й технологічних основ здійснення педагогічного супроводу й підтримки студентів.

Набуті знання досить ефективно реалізовувались викладачами в процесі практичної діяльності за рахунок сформованих умінь організувати, прогнозувати, планувати, здійснювати педагогічний супровід та аналізувати його результати а також професійного володіння технологією педагогічного супроводу формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.

Таким чином, моніторинг впровадження в освітній простір ВНЗ запропонованого нами організаційно-методичного забезпечення щодо формування готовності викладача до педагогічного супроводу підтвердив його ефективність в процесі формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.

Резюме. В статті представлена авторська трактовка сутності й змісту поняття «професійна мобільність майбутнього педагога-музиканта», розглянута категорія «педагогічний супровід» як умова ефективного формування досліджуваної професійно-особистісної якості, запропоновано варіант можливого організаційно-методичного забезпечення процесу формування готовності викладача до здійснення зазначеного процесу в освітньому просторі ВНЗ. **Ключові слова:** професійна мобільність, педагогічний супровід, готовність педагога до професійної діяльності, організаційно-методичне забезпечення процесу формування готовності до педагогічного супроводу.

Резюме. В статье представлена авторская трактовка сущности и содержания понятия «профессиональная мобильность будущего педагога-музыканта», рассмотрена категория «педагогическое сопровождение» как условие эффективного формирования исследуемого профессионально-личностного качества, предложен вариант возможного организационно-методического обеспечения процесса формирования готовности преподавателя к осуществлению указанного процесса в образовательном пространстве ВУЗа. **Ключевые слова:** профессиональная мобильность, педагогическое сопровождение, готовность педагога к профессиональной деятельности, организационно-методическое обеспечение процесса формирования готовности к педагогическому сопровождению.

Summary. The article presents the author's interpretation of the nature and content of the concept of "professional mobility of the future pedagogue - musician". We consider the category "educational support" as a condition for the effective formation of the test professional and personal qualities, offered the option of a possible organizational methods of the formation of teacher readiness to implement this process in educational environment of University. **Keywords:** professional mobility, educational support, the willingness of the pedagogue to the professional, organizational and methodological support of the formation of readiness for pedagogical support.

Література

1. Сергеева С. В., Воскресенко О.А. Основные направления педагогического сопровождения адаптации студентов-первокурсников к образовательному процессу вуза // Известия высших учебных заведений. Общественные науки. – 2008 - №3. – С. 137-144
2. Слостенин В. А. Педагогика профессионального образования / Серия: Высшее профессиональное образование: М.: Академия. - 2008. - 368 с.
3. Платонов К. К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – 254 с.